

YTO Viljamaa Seija(STM)

01.03.2021
JULKINEN

Asia

Vihreä kirja väestön ikääntymisestä: Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen

Kokous

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio antoi 28.1.2021 tiedonannon Vihreä kirja väestön ikääntymisestä: Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen. Komission avoin konsultaatio vihreästä kirjasta on auki 21.4.2021 asti.

Suomen kanta

Suomi pitää tärkeänä vihreän kirjan esille nostamaa pitkäikäisyyden ja ikääntymisen ennakointia, joka on olennainen osa menestyksestä hyvinvointia ja talouspolitiikkaa. Kestävä hopeatalous edellyttää aktiivista ja tervettä ikääntymistä, jotta ikääntyvät ihmiset pysyvät työelämässä mahdollisimman pitkään. On olennaisen tärkeää, että keskeisiä palveluita kuten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tarjotaan tarpeen mukaisesti. Suomen hallitus on sitoutunut pyrkimään kohti ikäystävällisempää yhteiskuntaa, jossa tunnustetaan ikääntymisen sosiaaliset vaikutukset ja varautumaan niihin.

Suomi tukee elinkaariajattelua lähtökohtana ikääntymisen haasteisiin vastaamiseksi. Vihreässä kirjassa esille tuotuja ikääntyviin henkilöihin kohdistuvia kysymyksiä kehitetään Suomessa laajamittaisesti poikkihallinnollisessa ikäohjelmassa. Ennaltaehkäisyyn liittyvät toimet sisältävät koko elämänkaaren ajan elämäntapaohjausta ja neuvontaa, jotka tukevat hyvinvointia, mielenterveyttä ja tervettä ikääntymistä. Suomen ikääntymispolitiikassa korostetaan varhaisten toimien ja kuntoutuksen merkitystä toimintakyvyn ylläpitämiseksi. Iäkkään väestön osallisuutta voidaan tukea aktiivisuutta edistävällä toiminnalla ja erilaisilla digitaalisilla palveluilla ja ratkaisuilla. Suomi pitää tärkeänä rakennetun ympäristön esteettömyyden, turvallisuuden ja saavutettavuuden parantamista sekä ikääntyneille sopivien asumistarjonnan lisäämistä ikääntymisen haasteisiin vastaamisessa. Tähän liittyen maassamme toteutetaan Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaa.

Suomi voi yhtyä vihreän kirjan näkemykseen siitä, että terveydenhuollossa ja sen kehityksessä teknologiset ratkaisut ja digitalisaatio ovat avainasemassa. Suomi näkee, että digitalisaatio tukee onnistuneita hoidon tuloksia ja voi tehdä hoidosta laadukkaampaa ja saavutettavampaa. Digitalisaation avulla voidaan saavuttaa myös laajempaa itsemääräämisoikeutta, riippumattomuutta ja osallisuutta, muun muassa hyödyntämällä vammaisille henkilöille tai ikäihmisille kehitettyä teknologiaa sekä antamalla riittäviä digitaitoja ja –tukea. Tämän vuoksi teknologisen kehityksen ja innovaatioiden rooli ovat tärkeitä myös terveydenhuollon edistämisessä. Osa kehitystä on sosiaali- ja terveystietojen tehokas ja tieto-turvallinen käyttö ja saatavuus, mikä Suomessa on mahdollistettu ensisijaisisten palveluiden lisäksi myös toissijaisen käytön lainsäädännöllä esimerkiksi palveluiden seurannan ja kehittämisen tarkoituksiin.

Suomi tukee vihreän kirjan näkemystä elinikäisestä oppimisesta keskeisenä perustana kukoistavalle ikääntyvälle yhteiskunnalle. Suomi katsoo, että jatkuvaa oppimista tulee edistää ja koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen tulee investoida. Koulutus on paras turva syrjään jäämistä ja näköalattomuutta vastaan. Varhaisilla koulutuspanoksilla on merkittävä vaikutus myöhemmälle kouluttautumiselle, minkä lisäksi motivaatio ja perusta oppimiselle rakentuvat jo varhaiskasvatuksesta lähtien. Suomen Oikeus oppia –kehittämishojelman tavoitteena on turvata tasa-arvoinen alku oppimiseen ja oppivelvollisuuden laajentamisen on tarkoitus nostaa koulutus- ja osaamistasoa kaikilla koulutusasteilla, kaventaa oppimiseroja sekä kasvattaa koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Suomi kiinnittää huomiota siirtymien sujuvoittamiseen eri nivelvaiheissa koulutusasteiden välillä, minkä lisäksi ohjauksen ja neuvonnan roolia elinikäisen oppimisen tukena pitäisi vahvistaa. Työssä tarvittavien taitojen rinnalla on tärkeää taata kansalaisille myös sellaiset tiedot, taidot ja osaaminen, jotka turvaavat tasavertaiset mahdollisuudet toimia ja osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin. Työelämän muutos sekä palvelujen ja yhteiskunnan toimintojen siirtyminen verkkoon kasvattavat digitaalisen osaamisen ja osallisuuden vaatimuksia. On tärkeää, että kaikki kansalaiset ja yksilöt pysyvät muutoksessa mukana. Suomen parlamentaarisella jatkuvan oppimisen uudistuksella vastataan läpi elämän jatkuvaan tarpeeseen kehittää ja uudistaa omaa osaamista.

Vihreä kirja nostaa esiin työvoiman saannin ja työhyvinvoinnin tärkeyden. Sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyskannalta on kiireellistä, että työurat ovat pidempiä kuin nykyään. Ikäihmisten palveluissa työskentelevän henkilöstön hyvinvointi, osaaminen ja saatavuus ovat iso haaste yhteiskunnallamme mutta myös tae ikääntyvien laadukkaalle hoidolle. Suomen ikäohjelman Hyvä Veto – hankkeen tavoitteena on, että terveys- ja sosiaalialalla työskentelevien ikääntyneiden työntekijöiden myönteinen asenne sekä halu työskennellä pidempään, myös vanhuuseläkkeensä aikana lisääntyvät. Suomi hakee ratkaisuja haasteisiin etsimällä vaikuttavia toimia pätevän ja hyvinvoivan henkilöstön ylläpitämiseen ja hankkimiseen sekä alan vetovoiman lisäämiseen. Työterveyshuollolla on merkittävä vaikutus työntekijöiden hyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Lisäksi Työeläkelaitosten ja Kelan tarjoaman ammatillisen kuntoutuksen avulla voidaan auttaa henkilöitä jatkamaan työkyvylle sopivassa työssä, jos työkyvyttömyyden uhka on olemassa.

Myös eri-ikäisten ja erilaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten palveluiden turvaaminen edellyttää riittävän korkeaa työllisyysastetta. Työssäkäyvien määrä on se perusta, jolle lasten, nuorten ja iäkkäiden palvelut ja hyvinvointi rakennetaan. Työkykyohjelman tavoitteena on lisätä osatyökykyisten työttömien työllistymisen edellytyksiä, työ- ja toimintakykyä ja yhteiskunnallista osallisuutta.

Suomi pitää hyvänä, että ikääntymistä on tarkasteltu vihreässä kirjassa myös sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, mukaan lukien naisten suurempi vastuu palkattomasta hoivasta. Keskeisiä tasa-arvotavoitteita ovat hoivavastuun tasa-arvoisen jakaantumisen edistäminen naisten ja miesten välillä sekä laajemmin työn ja yksityiselämän yhteensovittamisen tukeminen kaikissa elämänvaiheissa. Ikääntyvien palvelujärjestelmän toimivuus sekä omaishoitajien tuki ovat tässä suhteessa merkittäviä tekijöitä.

Suomi pitää tärkeänä, että myös sukupuolten eläke-erot kurotaan umpeen. Vähimmäiseläkkeillä on Suomessa keskeinen asema riittävän toimeentulon turvaamisessa erityisesti niiden henkilöiden osalta, joiden työeläkertymä jää pieneksi tai olemattomaksi. Takuueläke ja eläkkeensaajan asumistuki varmistavat minimiturvan.

Suomi on katsonut, että lakisääteinen järjestelmämme on riittävä turvaamaan eläkkeet. Lakisääteisen etuusperusteisen eläkejärjestelmän kattavuus on laaja, koskee myös yrittäjiä eikä eläkkeissä ole kattoa. Eläkkeet karttuvat vuotuisten työansioden perusteella. Suomi ei ole pitänyt vihreän kirjan

suosituksen mukaisten lisäeläkejärjestelmien laajentamista tarpeellisenä eläketurvan riittävyyden kannalta. On tärkeää, että jäsenvaltioille jää kansallista liikkumavaraa eläkejärjestelmissä.

Vihreä kirja nostaa esille alueelliset erot palveluiden saannissa. Suomessakin eriarvoisuutta ikääntyvien ihmisten joukossa aiheuttavat sosioekonomisen aseman lisäksi alueelliset erot terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen saatavuudessa hajautettujen terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen vuoksi. Suomen ikäohjelman tavoitteena on taata iäkkäiden palvelujen yhdenvertaisuus, tehokkaampi koordinaatio ja taloudellinen kestävyys. Myös käynnissä olevan sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen tarkoituksena on vastata palvelujen riittävyyteen sekä oikea-aikaiseen ja laadukkaaseen palvelun saantiin kaiken ikäisille. Tulevaisuuden Sosiaali- ja terveyskeskus -hankkeessa kehitetään asiakkaiden neuvontaa, ohjausta ja palvelutarpeiden määrittämistä. Tekniikan kehitystä hyödynnetään myös palvelujen saatavuuden turvaamiseen ja alueellisten erojen kaventamiseen.

Vihreä kirja kiinnittää huomiota pitkäaikaishoidon riittävyyteen ja laatuun. Suomessa pitkäaikaishoidon laatua, henkilöstön riittävyyttä ja asiakkaan palvelutarpeen arviointia on kehitetty vanhuspalvelulain uudistuksen ensimmäisessä vaiheessa vuonna 2020 ja uudistuksen meneillään olevassa toisessa vaiheessa säädetään muun muassa kotihoidon toiminnasta. Lisäksi palliatiivisen hoidon ja saattohoidon kehittymistyö jatkuu. Suomi pitää positiivisena asiana, että vihreä kirja huomioi myös omaishoitajien aseman sekä omaishoitajien tuen tarpeen.

Suomi voi yhtyä vihreän kirjan näkemykseen laadukkaasta pitkäaikaishoidon tärkeydestä ihmisarvon, valinnanvapauden ja hyvinvoinnin varmistajana. Suomen Ikäohjelman yhtenä kehittämisalueena on iäkkäiden palvelujen omavalvonnan kehittäminen, joka turvaa hoidon laatua. Suomeen ollaan perustamassa vanhusasiavaltuutetun tehtävä ja toimisto. Vanhusasiavaltuutetun tehtävänä olisi edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista, seurata ja arvioida ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista ja seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutusta ikääntyneisiin.

Pääasiallinen sisältö

Vihreän kirjan tarkoituksena on käynnistää laaja keskustelu ikääntymisestä ja keskustella vaihtoehtoista sen tuomien haasteiden ja mahdollisuuksien ennakoinnista ja niihin vastaamiseksi ottaen erityisesti huomioon YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma 2030 ja YK:n ikääntymisen vuosikymmen.

Vihreä kirja perustuu komission 17.6.2020 julkaisemaan kertomukseen väestörakenteen muutoksista. Raportissa esitetään keskeiset tosiasiat ja luvut väestörakenteen muutoksesta ja myös demograafiset ennusteet. Myös Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin useat periaatteet liittyvät suoraan tai välillisesti alueisiin, joihin vanheneminen vaikuttaa.

Vihreässä kirjassa on esitetty monia tapoja ehkäistä tai rajoittaa ikääntymisen kielteisiä seurauksia yhteiskunnalle. Niitä ovat muun muassa terveen ja aktiivisen ikääntymisen edistäminen, terveys - ja hoitojärjestelmien kestävyysparantaminen, työmarkkinoiden suorituskyvyn parantaminen, sosiaalisen suojelun nykyaikaistaminen sekä laillisen maahanmuuton ja kotouttamisen edistäminen, joilla pyritään parantamaan tuottavuutta ja tehokkuutta kaikilla toimialoilla.

Vihreässä kirjassa otetaan huomioon ikääntymisen yleismaailmalliset vaikutukset ja keskitytään ikääntymisen henkilökohtaisiin sekä laajempiin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Painotus on elinkaariajattelussa ja siinä, että jo lapsesta asti on tehtävä toimia, jotka auttavat voimaan iäkkäänä paremmin ja pystytään kohtaamaan ikääntymisen haasteet. Perinteiset elämänvaiheet, kuten

opiskeluaika, työelämävaihe ja eläkeikä, ovat menettämässä tarkat rajansa ja muuttumassa joustavammiksi.

Kaksi politiikkakonseptia, terve ja aktiivinen ikääntyminen sekä elinikäinen oppiminen ovat merkityksellisiä koko elinkaaren ajan ja voivat mahdollistaa yhteiskunnan kukoistamisen. On kyse terveellisten elämäntapojen edistämisestä koko elämämme ajan. Terveellä ja aktiivisella ikääntymisellä on myönteinen vaikutus työmarkkinoihin, työllisyysasteeseen ja sosiaaliturvajärjestelmään sekä siten talouden kasvuun ja tuottavuuteen. Elinikäinen oppiminen on osa vastausta ikääntymisen haasteisiin ja vaikuttaa mm. työllisyyteen, ammatissa etenemiseen ja urakehitykseen. Sukupolvien välinen oppiminen, tietotaidon vaihtaminen ja kokemusten jakaminen nähdään myös edistystekijöinä. Väestön ikääntymiseen vastaamisessa on kyse myös oikean tasapainon löytämisestä hyvinvointijärjestelmämme kannalta kestävien ratkaisujen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden ja oikeudenmukaisuuden vahvistamisen välillä.

Vihreässä kirjassa ehdotetaan, että EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi edistettävä politiikkaa, joka tuo enemmän ihmisiä työmarkkinoille. Toimenpiteinä nousevat esille pidemmät työurat, toimenpiteet, joilla edistetään naisten ja miesten yhtäläistä osallistumista sekä palkalliseen että palkattomaan hoivatyöhön, toimet sukupuolten tasa-arvon parantamiseksi työmarkkinoilla, vammaisten henkilöiden työllistäminen, laillinen maahanmuutto, rajat ylittävä sote-henkilöstön liikkuvuus, digitaaliteknologia ja senioriyrittäjyys.

Tuottavuus on keskeinen tekijä kestäväen ja osallistavan talouskasvun ja korkeamman elintason tukemisessa EU:ssa. Tuottavuuden mahdollistajina vihreässä kirjassa on nostettu vihreä siirtymä ja digitaaliset siirtymät sekä Silver Economy, jotka voivat avata uusia työllisyysmahdollisuuksia, tieteellinen ja lääketieteellinen innovointi sekä uudet avustavat teknologiat, jotka voivat laajentaa vammaisten ikääntyneiden itsemääräämisoikeutta, riippumattomuutta ja osallistumista.

Työllisyyden ja tuottavuuden alueellisesta näkökulmasta vihreä kirja nostaa esille Silver Economyn reuna-alueiden mahdollisuutena, sekä hyvät digitaaliset yhteydet ja infrastruktuurin, jotka voivat parantaa alueellisia kehitysmahdollisuuksia.

Yhä useammat ihmiset ovat aktiivisempia pidempään, jatkavat työuraansa ja osallistuvat sosiaaliseen toimintaan eläkkeelle jäämisen jälkeen. Terveet elämäntavat, työterveys ja turvallisuus työssä sekä aktiivinen sosiaalinen elämä voivat auttaa terveyden edistämisessä ja sairauksien ehkäisemisessä. Vihreä kirja painottaa, että terveestä elinajanodotteesta huolimatta, monet ikääntyneet henkilöt ovat hauraita, kärsivät kroonisista sekä monista sairauksista ja tarvitsevat pitkäaikaishoitoa. Tämä lisää terveydenhuollon ja muiden hoito- tai tukipalvelujen tarvetta ja vaikuttaa talous-, sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmiimme. Vihreässä kirjassa todetaan, että tähän haasteeseen tulisi vastata muun muassa investoimalla laadukkaisiin palveluihin ja infrastruktuuriin, terveydenhuollon tutkimukseen ja innovointiin ja terveydenhoidon saatavuuteen sekä tarjoamalla houkuttelevia työoloja, lisä- ja uudelleen koulutusta ja innovatiivisia teknologioita tehokkuuden parantamiseksi. Teknologialla voidaan parantaa myös iäkkäiden ihmisten mahdollisuuksia saada sosiaali- ja terveydenhuoltoa erityisesti syrjäisillä alueilla. Innovatiiviset, yhteisöpohjaiset ja liikkuvat palveluratkaisut voivat auttaa täyttämään aukot ja ylläpitämään palvelujen saatavuutta harvaan asutuilla alueilla.

Vihreä kirja korostaa omaishoitajien hyödyntämistä ja erityisesti tämän hoitomuodon kestävyyttä tulevaisuudessa, koska perheenjäsenten avun tarve lisääntyy, perheillä on vähemmän lapsia, he asuvat kauempana toisistaan ja naiset osallistuvat työmarkkinoille enemmän. Pitkäaikaishoidon henkilöstön heikko saatavuus aiheuttaa paineita epävirallisille hoitajille, yleensä naisille, jotka tasapainottelevat hoidon ja palkkatyön kanssa. Omaishoitajia voidaan tukea läheisellä yhteistyöllä ja tiedonvaihdoilla ammattilaisten ja omaishoitajien välillä. Tämä voi hillitä terveys - ja sosiaalihuollon kasvavia kustannuksia ja auttaa samalla ikääntyneitä pysymään riippumattomina pidempään ja parantamaan hyvinvointiaan.

Sosiaalisten ja emotionaalisten tarpeiden, kuten turvallisuuden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen täyttämiseksi tarvitaan toimia ja politiikkoja. Nuoret opiskelijat suuntaavat yleensä kaupunkikeskuksiin, nuoret perheet asettuvat lähiöihin, kun taas ikääntyneet siirtyvät harvaan asutuille alueille ja kauemmas kaupunkikeskuksista. Nämä ikäjakaumat voivat vaikuttaa sukupolvien väliseen yhteenkuuluvuuteen.

Yksinäisyys vaikuttaa kaikkiin ikäluokkiin. EU:ssa arviolta noin 30 miljoonaa aikuista tuntee olonsa yksinäiseksi. Huonon terveyden, epäsuotuisan taloudellisen tilanteen ja yksin elämisen kaltaiset tekijät liittyvät suoraan yksinäisyyteen. Usean sukupolven asunoyhteisöt voivat tarjota kumppanuutta iäkkäille asukkaille, taitojen ja tiedon siirtoa nuoremmille asukkaille sekä arvokasta sosiaalista vuorovaikutusta kaikille.

COVID-19-kriisi on korostanut mielenterveyden yleistä merkitystä. Rajoitustoimenpiteillä on ollut merkittävä vaikutus hyvin vanhoihin ja hauraisiin hoitolaitoksissa eläviin ihmisiin, joilla ei useinkaan ole pääsyä digitaaliseen viestintään tai sen käyttötaitoja. Digitaalisiin taitoihin investoiminen, yhteisön kehitys ja sukupolvien välinen yhteenkuuluvuus voivat ehkäistä mielenterveyden ja hyvinvoinnin heikkenemisen ja vähentää eriarvoisuutta.

Eläkkeelle jääminen merkitsee usein tulojen vähenemistä ja joillekin vanhuusköyhyyden uhkaa. Köyhyysriski koskee erityisesti niitä, joiden ansiotulot ovat olleet alhaiset, erityisesti naiset, joilla on lyhyt työura, jotka ovat työskennelleet osa-aikaisesti tai tehneet palkatonta työtä. Naisten eläkkeet ovat EU:ssa 29,5 pienemmät kuin miesten. Jotta eläkkeet ja eläkkeiden korvausasteet pysyisivät riittävinä ja eläkejärjestelmien kestävyys varmistetaan elinajanodotteen kasvaessa, työuria täytyy tulevaisuudessa pidentää, varhaiseläkkeelle siirtymisen väyliä rajoitetaan ja eläkejärjestelmien uudistamista jatkaa. Eläketurvan riittävyyden näkökannalta ihmisten pääsyä järjestelmien piiriin tulee laajentaa samalla turvaten tasa-arvoisen aseman eri ryhmille työmarkkinoilla. Eläkejärjestelmien kestävyys turvaamisessa on kysymys myös sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Omien lisäsäästöjen merkitystä riittävän toimeentulon turvana huomioidaan tärkeänä täydentävänä toimeentulon lähteenä. Kustannustehokkaat lisäeläkejärjestelmät ovat tärkeä keino tässä, mutta osallistumista helpottavissa ja siihen kannustavissa toiminnoissa olisi otettava huomioon niiden julkistaloudelliset kustannukset ja vaikutus tulonjakoon.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Käsittely Euroopan parlamentissa

Kansallinen valmistelu

Sosiaalijaosto EU25 8.3.2021

Eduskuntakäsittely

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Taloudelliset vaikutukset

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Asiakirjat

5827/21 Komission tiedonanto

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Seija Viljamaa, seija.viljamaa@stm.fi, 0295163609

Pirjo Pietilä-Kainulainen, pirjo.pietila-kainulainen@stm.fi 02951 63677

EUTORI-tunnus**Liitteet****Viite**

Asiasanat	ikäääntyminen, jaosto sosiaaliasiat (EU 25)
Hoitaa	OM, STM, TEM
Tiedoksi	ALR, EUE, VM, VNK, VTV, YM
